

เทศน์เช้า วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๘

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมนะ วันนี้วันพระ วันพระ วันโกน องค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้
ธรรมขึ้นมา ตรัสรู้ขึ้นมาวางธรรมวินัยนี้ไว้หรือสัตว์ขนสัตว์ คำว่า “หรือสัตว์ขนสัตว์” เราเป็นสัตว์
หรือเปล่า เราเป็นสัตว์ประเสริฐขนาดไหน หรือสัตว์ขนสัตว์ก็หรือหัวใจของเรานี้ไง ถ้าหัวใจของเรา
คนไข้คนเจ็บคนป่วยเขาหาโรงพยาบาล เขาจะรักษาเขาเพื่อให้หายจากไข้

ไอ้เรา องค์กรสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือสัตว์ขนสัตว์ก็หรือหัวใจของเราใจ ให้เราพ้น
จากทุกข์ๆ ในหัวใจเรามีแต่ความทุกข์ความยากอยู่เนี่ย เรามีความทุกข์ความยาก คนเจ็บไข้ได้ป่วย
เขาไปโรงพยาบาล เขาไปรักษาของเขา ไอ้คนที่เจ็บไข้ได้ป่วยมันไม่ระลึกถึงตัวมันเองเลยใจ

ถ้าระลึกถึงตัวมันเอง คูตี คูเมื่อคืนวันไหว้พระจันทร์ พระจันทร์ยิ้มแย้มแจ่มใส มี
ความสุข มีความสงบ เห็นใหม่ ถ้าสังคมสงบร่มเย็น สังคมสงบร่มเย็น เราต้องการความสุขสงบ
อย่างนี้ ถ้าความสุขสงบอย่างนี้ การประกอบสัมมาอาชีพก็ได้ สมณะชีพราหมณ์จะประพฤติ
ปฏิบัติก็สะดวก ความสุขสงบๆ ความสุขสงบมันมาจากไหนล่ะ

ความสุขสงบมันเป็นวัฒนธรรม วันไหว้พระจันทร์ๆ พระจันทร์ยิ้มนะ โอ้โฮ! อากาศ
มันดี มันไม่ร้อน มันอากาศดีมาก บรรยากาศดีมากๆ ดีมากๆ มันมีความสุข มันมีความสุขนะ
ความสุข สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี แต่เวลาวันนักขัตฤกษ์เขาก็มีมหรสพสมโภชกันไป อันนั้น
ก็เป็นวัฒนธรรมเอาไว้การท่องเที่ยว เอาไว้หาเงินใจ เป็นธุรกิจใจ แต่เอาจริงๆ ขึ้นมามันก็
ความสุขในหัวใจของเราเนี่ยใจ

วันนี้วันพระๆ เป็นวันหาบุญกุศลใส่หัวใจของตน ถ้าหาบุญกุศลใส่หัวใจของตน วัน
พระๆ ใจ ถ้าจิตใจเรายังไม่เป็นพระเป็นเจ้าขึ้นมา จิตใจของเราก็พยายามชวนขวยขอยของเราใจ ถ้า
ชวนขวยขอยของเรา ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต ถ้ามีสติธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม มีสัง
กรรมๆ ในหัวใจของเรา

ในหัวใจเรามีแต่ความรุ่มร้อน มีแต่กิเลสตัดหาความทะยานอยาก มันมีแต่ความขบขันในหัวใจใจ ถ้ามีสติฯ สติธรรม สมาธิธรรม ปัญญาธรรม มันมีสังฆธรรมฯ แล้วสังฆธรรมมันหาที่ไหน ละ สังฆธรรมมันหาที่ไหน สังฆธรรมหาได้ที่ไหน

ดูพระเราสิ ออกพรรษาแล้วก็ออกธุดงค์ ออกหาที่สงบสงัด หาที่วิเวก หาที่วิเวกเพื่อประพฤติปฏิบัติไง เวลาเขาธุดงค์ของเขาไป เขาไปหาอะไรของเขา เขาไปหาหัวใจของเขา เวลาเราเข้าป่าเข้าเขาไป เราเป็นคนใช้ใหม่ เราเป็นมนุษย์ใช้ใหม่ มาบวชเป็นพระใช้ใหม่ เราเข้าป่าเข้าเขาไปก็เข้าป่าทั้งร่างกายและจิตใจของเราไง เข้าไปพร้อมร่างกายและจิตใจ แต่หาจิตใจของคุณไม่เจอใจ ถ้าหาจิตใจของคุณไม่เจอก็มีข้อวัตรปฏิบัตินี้ไง ธุดงค์ควัดๆ ข้อวัตรหาหัวใจของคุณ หาหัวใจของคุณๆ

เขาไปทำไม ธุดงค์ไปทำไม ไปป่าไปเขาไปทำไม

ไปประพฤติปฏิบัติ การประพฤติปฏิบัติเพื่ออะไร การประพฤติปฏิบัติเพื่อค้นหาหัวใจของคุณ ถ้าจิตสงบขึ้นมา จิตสงบขึ้นมาแล้วมันมีความสุขมีความสุขสงบเข้ามา ที่มันเร่าร้อนๆ อยู่ที่นี่เร่าร้อนเพราะอะไร เร่าร้อนเพราะกิเลสตัดหาความทะยานอยาก เพราะอวิชชา เพราะความไม่รู้จักตัวมันเองใจ จิตนี้เรียกร้องความช่วยเหลือ เรียกร้องความช่วยเหลือ ใครจะไปช่วยเหลือมัน ไม่มีใครจะช่วยเหลือมัน เห็นไหม

เราศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมวินัยนั้นเป็นทฤษฎี ธรรมโอสถๆ ไปซื่อๆกันมา เขาแจกยากันมาก็ได้ขุดขุดมา ขุดขุดก็นั่งเล่นนะ มันรักษาอย่างไร มันกินเท่าไร...มันอ่านแต่ฉลากยานะ มันอ่านแต่ฉลากยา มันไม่เคยได้กินยาเลย ธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศึกษาๆ ฉลากยาทั้งนั้น เราศึกษามา เราค้นคว้าว่ามีสติปัญญาทั้งนั้น แต่เวลาเอาจริงๆ ขึ้นมาเขาเปิดขุดนั้น เอาขุดนั้นเป็นยานั้นนะ ธรรมโอสถนั้นนะกรอกใส่ปากของคุณ เวลาใส่ปากของคุณมันเข้าไป ไปทำปฏิกิริยาในร่างกายของเรา นี่ก็เหมือนกัน ถ้าสติมันเป็นจริงขึ้นมามันยับยั้งความรู้สึกนึกคิดของเราได้

ไอ้ที่ว่าทุกข์ๆ อยู่ที่นี่ ไอ้ที่ว่าฟุ้งซ่านๆ อยู่ที่นี่ เวลาฟุ้งซ่านก็ไปหาพระนะ อ้อนวอนขอ ไปที่ไหน เห็นไหม เราดูลัทธิศาสนาอื่นก็เหมือนกัน การทรงเจ้าเข้าทรงนั้นนะ ไปถึง “ลูกข้างๆ” เป่าหัว ฟ่าง! กลับบ้านหายแล้ว มันบอกหายก็ต้องหายกับมันนะ หายต่อหน้ามันนะ กลับไปถึงบ้านทุกข์อีกแล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปฏิเสธหมดเลย

อดตา หิ อดุดโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน จิตใจที่มันทุกข์มันยากถ้ามันมีสติปัญญาของมัน ค้นคว้าหาจากใจดวงนี้ ศาสนาไหนไม่มีมรรค ศาสนานั้นไม่มีผล หัวใจดวงใดไม่มีมรรค หัวใจดวงใดไม่มีศีล สมาธิ ปัญญา ไม่เกิดการกระทำอันนั้น หัวใจดวงนั้นไม่รู้ธรรม ไม่รู้สังขารธรรม

จะเป็นโสดาบัน เป็นสกิทาคามี เป็นอนาคามี เป็นพระอรหันต์ต้องมียกความรู้ ต้องมีอาสวัคชญาณ ญาณหยั่งรู้ในใจของตน มีวิถิ ญาณวิถิที่รู้แจ้งในใจของตน ถ้ามีญาณวิถิที่รู้แจ้งในใจของตน นี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนอย่างนี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนให้เราค้นคว้าหาใจของเรา ค้นคว้าหาใจของเราแล้วใช้ศีล สมาธิ ปัญญา ใช้สติปัญญาของเราค้นคว้าในใจของเรา ถอดถอนไอ้ที่ความไม่รู้ในใจของเรา ถอดถอนมันออกมาให้หมด

ถ้ามันถอดถอนออกมา ในดวงใจดวงใดมีมรรค มีมรรคก็มีผล มีมรรคก็มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา ถ้ามีสมาธิมีปัญญาขึ้นมา มันมีปัญญาขึ้นมาในใจดวงนั้นนะ ใจดวงนั้นจะโง่งเง่าแต่คุณอยู่ได้อย่างไร

แต่ใจดวงที่มันโง่งเง่าแต่คุณอยู่นี้ ใจที่มันทุกข์มันยากอยู่นี้ เพราะมันโง่งเง่าแต่คุณ อวดรู้ฉลาดกา อ่านเก่ง รู้ไปหมด แต่ไม่รู้เลยว่าเวลาเข้าถึงปากของตนมีรสชาติอย่างไร ไม่รู้จัก แล้วมันจะเอาความจริงมาจากไหนๆ

ถ้าเอาความจริงของเรา เรามาวัดมาวากัน วันนี้วันพระ วันพระไปวัดก็ไปทำบุญกุศลของเรา จะเปิดขวดๆ เกลี่ยมันแน่นมาก ถ้ามันเป็นเหล็กมันก็เป็นสนิมเขรอะเลย เวลาจะเปิดขวดเปิดขวดก็เปิดหัวใจของตนไป วัดๆ ถ้าจิตใจมันไม่พอใจมันจะมาไหม จิตใจที่มันไม่คิดมันจะมาไหม เปิดขวดมันออกมาให้ได้ๆ เรามาวัดมาวากัน เราไปวัด ฟ่อนคลาย ความตระหนี่ถี่เหนียวของกูๆ กูรู้ กูแน่ กูเก่ง เก็บไว้ในหัวใจก่อน ถ้ากูรู้ กูแน่ กูเก่ง มันต้องมีปัญญา มันต้องเอาตัวมันรอดได้

มันเอาตัวมันรอดไม่ได้ กูรู้ กูเก่ง นั่นฉลาดกาทั้งนั้นนะ เราไปวัดด้วยเจตนา เจตนาในการเสียดละ เจตนาที่มันไม่พอใจ “จะนอน อยู่บ้านก็มีความสุขแล้ว ทำไมต้องไป” เห็นไหม มันจะปิดขวด มันไม่ได้ มีเงินมีทอง ของเราหามาเกือบเป็นเกือบตาย

เห็นไหม เมื่อคืนวันไหว้พระจันทร์ เวลามันสุขสงบขึ้นมา บรรยากาศสุขสงบเพราะ สังคมสงบร่มเย็น ความสงบรุ่มเย็นอย่างนั้นเงินมันซื้อได้ไหม เงินมันซื้อไม่ได้นะ แล้วความสุขสงบในใจมันเกิด เกิดขึ้นมาจากไหน

นี่ก็เหมือนกัน ป้างัยเครื่องอาศัยมันซื้อความสุขไม่ได้หรอก มันซื้อความสุขไม่ได้ แต่ทางโลก เงินมีความสำคัญไหม สำคัญทางป้างัยเครื่องอาศัย ถ้าซื้อไม่ได้ เขาว่าเงินเป็นพระเจ้า เขาว่าเงินจ้างผีไม่แพงนะ อันนั้นเป็นเรื่องของโลกๆ ใจ เรื่องของโลกๆ ลากสักการะ ลากควรได้ และไม่ควรได้ การกระทำอย่างนั้นสุจริตและทุจริต นั้นมันเรื่องของโลกเขา เราเป็นธรรมดาๆ ของเรา ถ้าเงินจ้างผีไม่แพงได้ นั้นมันเป็นเรื่องจ้างผี ผีมันไม่ไช่มรรคไม่ไช่ผล ผีมันเป็นเปรตเป็นผี มันทำแต่ความเจ็บช้ำน้ำใจต่อกัน

แต่ของเรา เงินซื้อความสุขไม่ได้ มีมากขนาดไหนยังไปกระตุ้นกิเลสให้อยากได้มากขึ้น ไม่มีคนไหนบอกเรา มันไม่เคยพอ ยังมีเงินเท่าไรมันยังไปกระตุ้นต่อมความอยากให้มากขึ้น มันจะมีความทุกข์มากขึ้น มันมีตัณหาความทะยานอยากมันล้นฟ้า มันจะครอบครองโลก มันจะเอาทรัพยากรทั้งดวงจันทร์มาใช้ กิเลส เงินมีความสุขจริงหรือ แต่เงินเป็นป้างัยเครื่องอาศัยนะ เป็นป้างัยเครื่องอาศัย ถ้ารู้จักฉลาด รู้จักใช้มัน เราจะเปิดขวดๆ เปิดขวดคือเจตนาของเรานี้ไง เจตนาเสียสละๆ แล้วมันเปิดของมันออกไป จะเปิดขยับแค่ฝาขวดให้มันพองพองเกลียวได้ก็ยังมี ถ้ามันพองพองเกลียวไม่ได้เลย มันฝังอยู่นั่นนะ แล้วมันไม่ได้สิ่งใดขึ้นมา

ถ้ามันได้สิ่งใดขึ้นมา ในเมื่อเงินซื้อความสุขไม่ได้ สิ่งที่จะซื้อความสุขได้ ความสุขจริงๆ ได้ มันต้องด้วยสติ ด้วยสมาธิ ด้วยปัญญาของเรา ถ้าด้วยสติ ด้วยปัญญาของเรา เรามีสติปัญญาของเรา

สังคมถ้ามั่นเป็นสุข เขามีประเพณีวัฒนธรรม เขาไหว้พระจันทร์ของเขา ระลึกถึงกตัญญูกตเวทีถึงประวัติศาสตร์ของเขา เราก็ชื่นชมกับเขาไป เราไม่ดูถูกความเชื่อใดๆ ทั้งสิ้น ความเชื่อคือความเชื่อ มันเป็นความเชื่อของคน แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลาเอาจริงเอาจริงขึ้นมา ปฏิเสธหมด ปฏิเสธหมด

ความจริงๆ ความจริงมันเกิดเป็นปัจเจกตั้ง เป็นปัจเจกตั้ง เป็นรู้เฉพาะตนในใจของตน ไม่เชื่อใดๆ ทั้งสิ้น เชื่อในการประพฤติปฏิบัติ เชื่อสัจจะความจริงอันนี้ขึ้นมา ถ้าเชื่อสัจจะความจริงอันนี้ขึ้นมา เรามหัศจรรย์ คุณิ เวลาหลวงตาท่านบรรลุธรรม ท่านกราบแล้วกราบเล่า กราบถึง

ปัญญา ถึงเมตตา ถึงกรุณาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใครมันจะรู้เรื่องอย่างนี้ได้ ใครมันจะรู้เรื่องอย่างนี้ได้

รู้เรื่องคนอื่นไปหมด แต่ไม่เคยรู้เรื่องของตนเองเลย ไม่เคยรู้เรื่องในหัวใจของตนเองเลย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นถึงกษัตริย์ เสียดลัทธิพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปทุกขัไปยาก ไปทุกขัไปยากเพื่ออะไร

นี่ไง พระเราเวลาเข้าป่าเข้าเขา อยู่วัดก็ว่ามีคนอุปฐากอุปถัมภ์อยู่แล้ว ทำไมต้องไปทุกขัไปยาก

คำว่า “ไปทุกขัไปยาก” ก็ไปล่อกิเลสมันออกมาไง กิเลสมันอยากจะนอนอบอุ่น มันจะนอนตัวอ้วนๆ มันจะต้องการความสุขความสงบของมันไง ไปทุกขัไปยาก ไปทุกขัไปยากมันก็ต่อต้านไง ต่อต้านก็ขอดูหน้ามันไง ถ้าขอดูหน้ามัน ทำความสงบของใจเข้ามาไง นี่ไง ถ้ามันเป็นจริงๆ ขึ้นมามันจะเกิดความจริงขึ้นมา เกิดความจริงขึ้นจากการทดสอบ นี่นักวิทยาศาสตร์ไง นักวิทยาศาสตร์ที่เขาค้นคว้าวิจัยงานของเขา นี่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประสบความสำเร็จในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ววางทฤษฎีนี้ไว้ ถ้าใครพิสูจน์ขึ้นมาก็เป็นสาวกสาวกະ ผู้ที่ได้ยินได้ฟังไง

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้รู้ก่อนขึ้นมา เราเองต่างหากต้องพยายามค้นคว้าของเราขึ้นมาให้เป็นความรู้ความจริงในใจของเราไง ถ้าเป็นความรู้ความจริงขึ้นมามันก็เป็นธรรมโอสธ ธรรมโอสธนั้นมันก็จะปราบปรามกิเลสในใจของใจดวงนั้น ถ้ามันปราบปรามกิเลสในใจดวงนั้น

มาวัด มาวัดหัวใจของตน เวลามาวัด วัดที่ในการต้องขับเคลื่อน ต้องช่วยตัวเอง ต้องทำทุกๆ อย่างไปวัด วัดอะไร ก็จะเอากิเลสมันออกมาไง เราไม่ใช่ไปสปา ไปโรงแรมที่เขามีการบริการสุดยอดแล้วเขาก็เก็บสตางค์ไป วัดไม่มี ไปวัดยังติดดินเท่าไร ยิ่งถึงเป็นสัจจะเท่าไร มันจะได้ความจริงอันนั้นขึ้นมา ถ้าได้ความจริงอันนั้นขึ้นมา ลูกศิษย์กรรมฐานเขาถึงสะดวกสบายเรียบง่าย ความเรียบง่ายคือสูงสุดไง สิ่งทีความสุขสงบไง ถ้าเรียบง่ายมันก็ไม่เดือดร้อนไง แต่ถ้ามันวุ่นวาย วุ่นวายมันก็เป็นมหรสพสมโภชไป หลอกเอาสตางค์กันไป หลอกเอาสตางค์ไป บริการธุรกิจบริการ แล้วถ้าไปวัดนี้ไม่ใช่บริการหรือ

ไปวัดไปวาเป็นข้อวัตรปฏิบัตินะ มันเป็นน้ำใจของคน น้ำใจของคน ในเมื่อเป็นคน คนมองตากันสิ เรามีน้ำใจต่อกัน มีความจริงใจต่อกัน ความที่จริงใจต่อกัน ไม่ใช่สู้ม ไม่ใช่ข้งคอย ล้อคอยหลอกคอยลวง ไปเอาสิ่งใดเพื่อผลประโยชน์ ไม่ใช่ ที่นี้ไม่ใช่สู้มไม่ใช่ข้งคอง ไม่มีนางกั๊ก ไม่ต้อง คุณงามความดีของคน คุณงามความดีของคน กลิ่นของศีลกลิ่นของธรรมหอมทวนลม มันเป็นสิ่งจำเป็น

ความหอมของโลกไปตามกระแสลม ความหอมของคุณงามความดี ผู้ใด ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่โลกนี้มันปลิ้นปล้อนนัก มนุษย์เป็นสัตว์ประหลาด คิดอย่างหนึ่ง พูดอย่างหนึ่ง ทำอย่างหนึ่ง ฉะนั้น เห็นใครดีเกินหน้าไม่ได้ ฉะนั้น เห็นใครดีเกินหน้าไม่ได้ ความดีอันนี้มันถึงทำได้ยากไป

ความดีของโลก เย็นช่อ หลอกลวง ปลิ้นปล้อน เอาสู้มเอาไซ้มาดักกัน นั่นความดีของโลก ความดีของธรรม สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี เกิดปัญญาการแยกแยะกลางกิเลสของคน ในใจของคน นี่ปัญญาในพระพุทธศาสนา ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการกระทำ เกิดจากสัจจะ ความจริงในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมาให้มันเป็นสัจจะเป็นความจริงในใจของเรา ถ้ามันเป็นสัจจะความจริงของเรา พระพุทธศาสนามีคุณค่ามาก มีคุณค่าอย่างนี้

แต่พวกเรามันเป็นกบเผือกอบัวนะ มันไม่รู้จักค่า มันไม่รู้จักคุณค่าของศาสนา มันไม่รู้จักคุณค่าของความจริงใจ เห็นแต่เปลือก ใครของแงๆ อันนั้นดี ใครพูดหวานๆ นั่นสุดยอด... หลอกลวงทั้งนั้น เวลาครูบาอาจารย์ของเราะ ท่านพูดความจริงๆ เวลาครูบาอาจารย์ท่านพูดถึง หลวงปู่มั่น ท่านเทศน์ที่ไร อู้ฮู! ลูกศิษย์ลูกหานั้น “ฝนจะตกๆ” ทุกคนหาภาชนะจะไปรองน้ำฝน นั้นๆ ท่านพูดออกมามันมีเกร็ดของธรรม มันมีเหตุมีผลทั้งนั้นนะ ไปฟังแล้วมันชื่นใจ ไปฟังแล้วมันมีโอกาสที่จะได้บิ๊งบั้นหัวใจเราไปไง โอกาสที่จะพาใจนี้ให้มันรอดมันพ้นจากการดักข่ม โจมตีของกิเลส

กิเลสมันดักมันข่ม มันโจมตี มันหลอกมันล่อ ไปไม่รอดหรอก ใฮ่ฮุ่นก็ดี ใฮ่ฮุ่นก็ดี เราก็เป็นคนดีที่หนึ่งในโลก โลกนี้อยู่ในของเรา นี่ไง มันหลอกมันล่อ กิเลสมันข่มดักอยู่ มันไปไม่รอดหรอก

ครูบาอาจารย์ของเราจะ ท่านจะมีสูงส่งขนาดไหน อันนั้นเป็นสมบัติของโลก เราไม่ไป ตื่นเต้นไปกับเขา ถ้าเขาเสียสละ เขาทำของเขา นั้นเป็นประโยชน์ของเขา นั่นคือบุญกุศลของเขา สิ่งที่เขาทำอันนั้นเขาได้บุญกุศลของเขา มันไม่เกี่ยวอะไรกับเราหรอก เกี่ยวก็เกี่ยวแค่ว่ากลิ่นของ ศิลกลิ่นของธรรมเท่านั้นนะ เขาเชื่อใจของเขา เขาทำของเขาเพื่อประโยชน์กับเขา อันนั้นเป็น เรื่องของโลกใช้ไหม แต่หัวใจของเราๆ ท่านดูแลกันตรงนี้ไง แล้วมันก็ไม่สั้นไม่ไหวไปกับเขา

ถ้าไม่สั้นไม่ไหวไปกับเขา มันเป็นประโยชน์โลก สิ่งที่ทำมันเป็นประโยชน์โลก มีการ เคลื่อนไหว สิ่งใดที่มีการเคลื่อนไหว สิ่งที่มีการกระทำนั้นมันเกิดเหตุเกิดผลทั้งนั้นนะ ธรรม ทั้งหลายมาแต่เหตุ มันมีเหตุมีปัจจัยของมัน มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของมันไง แต่หัวใจเรา สงบ หัวใจของเราหนึ่งอยู่ หัวใจของเราไม่ตื่นเต้นไปกับมันไง ถ้าหัวใจมันสงบได้ สงบได้เพราะ อะไรละ สงบได้เพราะการฝึกหัดใจ ได้ด้วยสติด้วยปัญญา ด้วยการค้นคว้านี้ไง คุณแลรักษามันๆ คุณแลรักษามจนมันเต็มแล้วมันจะไปหว่านไหวอะไรกับใครใจ นี่คือหัวใจของเราใจ

ธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่วางไว้ วางไว้ตรงนี้ไง ผู้ใดเห็นธรรม ผู้ นั้นเห็นตถาคตใจ เราค้นคว้าหาใจของเรา แล้วเราพยายามปฏิบัติของเรา แล้วให้เป็น คุณประโยชน์ในใจของเรา เอวัง